

Paul Morand, *Rien que la terre.*

Sinds een paar eeuwen zijn de grenzen van het heelal wijd uitgezet. Om ze te meten, is men van aardstralen op lichtjaren overgegaan, en nog daizelt ons denken, als wij vakmensen over de afmetingen van het heelal (ons heelal maar!) hooren spreken.

Maar terzelfder tijd is onze arme aardbol onrust-barend geslonken. Een van de vele gedachten, die de moderne mensch als veranderde en onbruikbaar geworden kleedingstukken heeft af te leggen is de illusie, dat de aarde groot is.

Die heerlijke onbeperkte aarde met onbezochte gebieden en waarop nog land te ontdekken viel, behoort tot de romantische denkbeelden, die de onze, heilas! niet meer zijn. Het record van Jean Passepartout, dien wij in onze jonge jaren schier ademloos zijn gevolgd op zijn rondreis van tachtig dagen, kan door een of anderen nieuwen Ferguson op de meest vernietigende wijze worden verbeterd. En dan te bedenken, dat op die zoo heerlijk geslonken aardbol slechts een kwart vaste grond, en dat ja, nog niet eens altijd voor menschen bewoonbare, ruimte is. Hoe frukend is het voor ons, Europeanen, op de aardglobe ons werelddeel te zien als een gebavend en uitgekerfd aanhangsel van het massieve Aziatische vasteland met tegenover zich naar het westen de dreigende en wanstaltige knolsen van de beide Amerika's.

Een tegenwoordig zoot op den voorgrond tredende figuur uit de wereld der Fransche letteren, Paul Morand, heeft over de beknoptheid van onze aarde een roman geschreven.

Van het voor de moderne Fransche letterkunde zoo kenmerkende regionalisme is in het tot nu toe van Morand verschenen werk, geen spoor te bekennen. Geen zijner boeken heeft tot object of achtergrond een of ander schilderachtig hoekje van Frankrijk, met al wat het aan taal en gebruiken, aan geur en kleur voor eigenaardigs bevat. In tegendeel, zijn geest verneemt zich in het internationale. Morand is kosmopoliet. Hij kan het zijn door zijn reizen en trekken, hij verdient het te zijn door zijn geest, die de groote lijnen en de breede vlakken overziet en door de vaardigheid van zijn soliede schilderkuist, die in breede en krachtige toetsen de compositie opzet.

Rien que la terre, „Onze aarde maar“, is de titel, dien hij aan zijn laatste boek heeft gegeven. Is het een roman? Ach, wie zegt eens duidelijk en klaar wat wij onder roman hebben te verstaan? Bij de verbijsterende en altijd nog toenemende productiviteit van de pers wordt het steeds moeilijker het begrip „roman“ te omschrijven. Wie is heden ten dage nog zoo kinderachtig te meenen, dat een roman een verhaal is! Misschien is dit nog de beste definitie: een roman is een boek van minstens 250 pagina's; op gevaar, dat schoolboeken en handleidingen voor fotografeeren en radio ook voor romans zullen worden gehouden.

Paul Morand voert zijn lezers met zich mee op een rondreis over Amerika, Japan, China, de Philippijnen, Achter-Indië en via Suez naar huis. Hij is zelf de hoofdpersoon; van zijn gezelschap worden wij niets gewaar. Geen andere intrige dan de reeks taferelen, die meestal dansend en trillend als fragmenten van een rolprent en enkele keeren rustig en bezadigd als een lichtbeeld, op zijn scherm worden geprojecteerd.

Morand's beschouwingen over de menschheid en het leven zijn nogal aan den pessimistischen kant; zijn woorden vlijmen als scheermessen. Met welgevallen citeert hij het woord van Voltaire — onze tijdgenoot Voltaire, zegt hij geheel in den trant van zijn haastige en koortsachtige allures — „Comp-

tez que le monde est un grand naufrage et que la devise des hommes est: Sauve qui peut“.

Het instituut Pasteur, de Rockefeller-stichtingen en dergelijke hebben, doordat zij het menschedom hebben verhindert, in normale en nuttige proporties te sterven, ons meer kwaad gedaan dan oorlogswerktuigen. Morand meent deze boutade te moeten rechtvaardigen met een beroep op Michelet, die beweert, dat, tenzij de natuur geweldig huisheid onder de haringen, deze in hun ontzaglijke vruchtbaarheid de oceanen met hun kroost zouden hebben gevuld en drooggemaakt.

De Vereenigde Staten van Europa? Ach, in welk een eindeloos verscheid liggen ze. Heiligen en martelaars, een geheel speciale opvoeding, zijn er noodig om gewone individuen te doen samenleven, als zij dezelfde taal niet spreken. Neem tot voorbeeld Frankrijk en Engeland. Deze beide volken, behoorend tot de meest vooraanstaanden onder de natien, zijn door slechts enkele mijlen varena van elkaar gescheiden en toch evenver van elkaar verwijderd als Perzië van de Antillen, ondanks tien eeuwen van gestadige uitwisseling. In éénzelfde poging hebben zij hun bloed gestort. Zij hebben, buiten rekening gelaten officiële liefdesverklaringen, voor elkander niet dan onkunde en minachting. Alleen onze huichelachtigheid verhindert ons de vreemdelingen zwijnen, honden, duivels of onreinen te noemen, zooals de Aziatische volkeren dat doen. Elke deugd, die men bij den ander ontdekt, vormt een nieuwe hinderpaal. Over gebreken en ondeugden stap men wel heen.

Niet altijd is Morand in die mate bitter. Maar evenals alle geesten, die tot pessimisme overhellen, ziet en zegt hij de dingen scherp en raak: „Les races tropicales sont simples dans la mort comme dans la vie, et acceptent de passer sans bruit à d'autres existences“. — „J'aime les chats. Les tigres sont des chats plus faibles, puisque malheureux et traqués“.

Sprekend over de jonge Amerikaansche bestuursambtenaren te Manila, constateert Morand dat deze, te midden van hun paradijsweelde maar één gedachte hebben, n.l. weer zoo spoedig mogelijk in het moederland te zijn, waar zij, op de acht-veertigste verdieping van een of andere bank, in hun hemdsmouwen met elastieken erom, de mooie avonden aan den oever van de Pasig zullen vergeten, waar naakte negers met pijl en boog aan het vissen zijn.

Hoor, hoe hij spreekt over de zon der keerkriegen: die daar elken dagernaad onvermurwbaar en zonder eenigen overgang, zich tot blakeren stelt, en als je de koorts hebt dwars door de gesloten oogleden heen boort en komt kloppen achteraan tegen je schedel. De zon uit onze landen is vrolijkheid, gezondheid, leven en beweging. Daar in de tropen vlucht men en bergt zich midden op den dag. Het leven zet eerst weer in, als de duisternis zich spreidt. Dan eten de mannen, de vrouwen werken, de dieren gaan op roof. Dan is de groote verbijstering van den dag voorbij. De blakering die door de openingen in het groen heenzeefde als door het dakvenster van het Pantheon te Rome, is dan alleen nog maar een herinnering. Een herinnering, de onverwinnlijke zon, die alle relief en alle perspectief in één gloeiend plat vlak bracht, en alle kleuren verslond tot één daverende felheid. De Brahmanen zeggen: de zon is de dood, daarom sterft alle schepsel, 't welk onder haar woont. Die aan de andere zijde wonen, zijn goden, daarom zijn zij onsterfelijk. Hare stralen zijn de strengen, waarmee de schepselen aan den wagen des levens gespannen zijn.

Hoe mooi, modern-poëtisch is ook deze „réverie“. Morand zit weer in Parijs, in zijn armstoel, en mijmert over alle pakethoeten, die op zee zijn. Sommigen snellen in het donker voort, glijdend over het diepe water. In hun ingewand, dames in avond-

toilet, een jazz zwart en rood als een klopjacht van negers. Beneden de machine-kamer, boven de commando-brug, plichtsbetrachting, stilte. In het absolute duister, een enkel lichtend punt: het compas, dat het gezicht van een zeeman eventjes beschijnt. Dan wennen de oogen aan het donker en zie daar een witte schim: de officier van de wacht, onbewegelijk, het hoofd opgeheven naar het Zuiderkruis. Mijn gedachten dwalen naar andere schepen, verder weg; de dag breekt aan; het dek wordt gewasschen, men hoort het neerkletteren der machtige stralen uit de waterkranen en het gesclier der bezems; of wel, terwijl de afstand met den tijd vermeerdert — want reizen is leven volgens de hemellichamen — Chinezen, die even geel zien als het koper, dat ze poetsen, en de eerste lui, die in hun pyjama reeds om hun slokje komen in de bar, die nog vol is van de asch en de lucht der sigaren van den vorigen avond, terwijl de werpsteeën van het poker verspreid liggen als uitgeslagen kiezen na een bokspartij (!).

Ziehier de tegenhanger van deze mijmerij: Men ligt in zijn smalle kooi en, van de onbeweegelijkheid overgegaan in het zwakken, denkt men aan zijn werkkamer in Frankrijk bij de antipoden, aan de goeie „vaste wal“ waar alles stevig staat, de boeken horizontaal liggen, waar de wind niet door een open raam spookt en de papieren van hun plaats waait, waar de inkt niet uit den koker vliegt en de lucifers niet vochtig zijn, maar branden willen. Sinds drie dagen is men niet anders dan op handen en voeten naar de eetzaal kunnen gaan; de lift gaat schuin naar boven, de golf komt, spawt en kleist tegen de patrijspoorten aan, gedurende een seconde alles duister makend....

Het kost mij moeite om niet meer te citeeren. Misschien dat ik er in gesluisd ben, u te doen zien, dat *Rien que la terre* door de eenheid en de kracht van vizie en uitdrukking beide, meer is dan een bloote reisbeschrijving, zooals *La vie des termiles*, het jongste boek van Maeterlinck, meer is dan een monografie uit het dierenleven, dat *Rien que la terre* de eenheid bezit en die het recht geven op den naam van roman.

Het heeft zeker gebreken: De Atjehers schieten niet met blaaspipen en het is niet de thermometer, die den tornado aankondigt. De geestigheid van Morand vindt wel eens een te gemakkelijken uitweg. Bovendien is het werk typografisch onvolgende verzorgd.

Maar wat is er volmaakt op deze wereld?

J. W. MARMELESTEIN.

HET BOEK VAN DE WEEK.

„Woestijn en Wijngaard“.

Dezer dagen is overleden een merkwaardige figuur: Houston Stewart Chamberlain. Zijn verscheiden was voor de pers aanleiding tot een korte biografie, welke op de eigenaardigheid in de verschijning van dezen geboren engelschman, die de duitse taal en cultuur en nationaliteit en theologie grootendeels zich heeft eigen gemaakt, ons heeft gewezen.

Ik heb aan dezen Chamberlain gedacht, toen ik ter bespreking voor deze rubriek het jongste werk van ds J. A. Tazelaar ontving. Ik bedoel het boek: „Woestijn en Wijngaard“. Als ondertitel lezen we: „Meditatiën uit de Kleine profeten (Hosea, Amos, Ohadja)“. Het werk is verschenen bij de Uitgevers-maatschappij „Holland“ te Amsterdam. Wat het uiterlijk betreft, mogen we de opmerking niet terughouden, dat de uitvoering prachtig is. De twee motieven van den titel: „woestijn“ en „wijngaard“ zijn in de handteekening streng volgehouden, en keeren ook in de in den tekst aangebrachte ornamenten telkens weer. De typografische verzorging en de ontwerpen van hand-

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Gisbertus Voetius

XIV. De hoogten der wereld.

Uit den treure is en wordt tegen de Gereformeerden het verwijt ingebracht, dat door hen de leer wordt gesteld boven het leven. Deze beschuldiging is Voetius steeds een reden tot ergernis geweest, en hij heeft, ook als hoogleraar, zich niet al wat in hem was bejverd om haar door de praktijk te weerleggen. Hij had uit de Dordtsche Synode een diepen indruk behouden van het advies der Zeeuwen over de opleiding tot den Dienst des Woords, dat in de 18e zitting was uitgebracht, en wel niet als synodale resolutie was aanvaard, doch zeer zeker de instemming der vergadering had: „De mensche Godts (d.w.z. de theoloog) behoort volmaektelijck tot alle goede werken onderwezen, ende niet alleenlijck tot leeringhe ende bestraffinghe, maar ooc tot verbeteringhe ende onderwysinghe, die in de gherechticheyt is, bereyft te zijn. Tot welcker eynde te wenschen ware, dat in de collegiën ende academien de jongelingen de Theologia practica gheleert wierde ende [zy] van verscheydene ghelegentheden der conscientien [wierden] onderricht“. In dezen geest wenschte Voetius onderwijs te geven. Hij hield zijnen studenten steeds de spreuk van den Kerk-

vader Gregorius van Nazianzer voor: „Leert niet, indien gij ook niet door uwen wandel leert“.

Voor hem was feitelijk de geheele theologie practisch: elk harer onderdeelen behoorde zoo te worden behandeld, dat het werd toegepast op de praktijk van berouw, geloof, hoop en liefde, of gericht werd tot vertroosting en vermaning. De eigenlijke practische theologie onderscheidde hij in moraal en casuïstiek, in ascetiek en in de leer der kerkinrichting. Had hij de beide laatste deelen in de vroeger genoemde werken behandeld, voor de uiteenzetting van wat hij leerde over het zedelijk leven en de gevallen der conscientie is veel te vinden in zijne Disputatiën. De aanstaande Dienaren des Woords moesten leeren het zwaard des Woords te richten tegen het misbruik van Gods Naam, de ontheiliging van den Sabbath, dansen en balletten, het tooneel, den woeker, de afzetterij der bank van leeninghouders, de pronkzucht in haartooi en kleederdracht, het duel en andere wijzen van eigen richting, drinkgelagen met wat daarbij behoort, dobbelspel, patronaatrecht, minachting der kerkelijke tucht door de overheid, misbruik van de kerkelijke goederen, handhaving van Roomsche instellingen en gewoonten. Tegen al deze zonden richtte de hoogleraar zich bij zijn onderwijs, en het hinderde hem zeer, dat sommigen daarin iets nieuws zagen. Beroemd zijn de disputen, die hij in het wintersemester van

1643/1644 liet houden, naar aanleiding van het zevende gebod, onder den eenigszins vreemd klinkenden titel: *De excelsis mundi*, d.w.z. Over de hoogten der wereld. Met de benaming „hoogten“, doelde hij op de hoogten, die in het land van Israël werden gevouden, als overblijfselen van het heidendom, waardoor het volk tot afgodendienst en zonde werd verlokt: zoo waren ook de hoogten der wereld, de aanklosten tot zonde, die door de reformatie niet of niet voldoende waren uitgeroeid. Bij den inhoud dezer disputen moge ik eenige oogenblikken stilstaan.

De eerste handelde over het dansen, en werd door een der studenten in het Hollandsch overgebracht en, hier en daar door den meester nog wat uitgebreid, in het licht gegeven, als Een kort traktaatje van de danssen. De auteur wilde meer in het bijzonder handelen over „de gefatsoeneerde danssen, die van mans ende vrouwen Isamen ghepleecht werden“. Dansen van mannen of vrouwen onderling, en van een man met zijne eigene vrouw, kearde hij niet onbepaald af, mits zij niet in het openbaar plaats vonden. Doch in de gemengde dansen zag hij slechts „vruchtbaare ghelegentheden ende nepporringen van vleeschelijcke lichtveerd cheydt, ydelheyt, hovaerdye, stoeckehranden ende keesterighen van de oncuysheydt“. De daarbij gebezigde bewegingen en gebaren achtte hij in strijd met den ernst, die een

en in
Het ge
Dit w
Maar
den ge
Och,
Char
gezet w
wil doe
mingen
hebben
danige
door b
Alles
Hij no
weten
tegelij
dertien
king, d
kijk op
men m
die den
een by
zeldza
Leg i
Tazela
bewijst
Hosea
en let i
in werl
hen be
wie he
En o
tusche
sel en
de moe

Chan
veel on
de kleb
zelaar,
Dat i
sprake
over de
nis. V
Germar
king va
schiede
laat al
ders de
zijn ro
moriep
geschie
ken. E
gedacht
lain, n
dat hij
vonden
aan de
Europa
overtu
van de
den ge
den het
op de g
zou het
zichts
den de
zoo ga
cultuur
betecke
gelaten
hebben
weerd,
anders
nen ge
„goeder

Christe
toegep
schuldi
optimi
uit om
De t
spelen.
zelfs d
delijke
genoeg
te stre
den pi
behoor
tische
met de
torisch
zeer ge
in de
rigen
eischer
verwie
In d
de mis
Ook h
Gastm
en niet
langen.
gesprek
Over c